

Kas ir oglekļa ievēkorekcijas mehānisms un kā tas jau drīzumā darbosies? 2/48/21

PwC partnere un nodokļu nodaļas vadītāja
Ilze Rauza

Eiropas zaļais kurss un klimatneitralitāte pašlaik ir aktuāli temati gan Eiropā, gan pasaulē, un tam ir un būs ietekme arī uz vides aizsardzības politiku Latvijā, īpaši skarot uzņēmumus, kas darbojas dzelzs, tērauda, cementa, mēslošanas līdzekļu, alumīnija un elektroenerģijas ražošanas vai importēšanas nozarē.

Oglekļa ievēkorekcijas mehānisms

Eiropa ir izsludinājusi apņemšanos līdz 2030. gadam samazināt oglekļa emisijas par 55% salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni, līdz 2050. gadam kļūstot par klimatneitrālu kontinentu. Taču ieviešot stingru politiku oglekļa emisiju samazināšanai tikai Eiropā, iecerētie pasākumi varētu nenest lielus rezultātus, jo būs uzņēmēji, kas savu oglekļietilpīgo ražošanu gribēs pārcelt uz trešajām valstīm, kuru vides un klimata rīcībpolitika nav tik stingra. Vai arī ES ražojumus varētu aizstāt oglekļietilpīgāku preču imports.

Klimata pārmaiņas ir globāla problēma, kurai nepieciešami globāli risinājumi. Lai mazinātu centienus oglekļa emisijas pārcelt ārpus Eiropas, Eiropas Komisija ir ierosinājusi jau no 2023. gada ieviest oglekļa ievēkorekcijas mehānismu (OIKM) – sistēmu, kas, ievērojot Pasaules Tirdzniecības organizācijas noteikumus un citas starptautiskas saistības, nodrošinās, ka ES importētāji iegādāsies oglekļa sertifikātus par tādu oglekļa cenu, kāda būtu maksājama, ja preces būtu ražotas atbilstoši ES oglekļa cenas veidošanas noteikumiem. Ja trešās valsts ražotājs varēs pierādīt, ka tas jau ir samaksājis cenu par oglekli, kas izmantots importēto preču ražošanā trešajā valstī, tad šīs izmaksas ES importētājam būs atskaitāmas. OIKM palīdzēs mazināt oglekļa emisiju pārvirzes risku, mudinot trešo valstu ražotājus padarīt savus ražošanas procesus nekaitīgākus videi.

Lai uzņēmumiem un citām valstīm nodrošinātu tiesisko noteiktību un stabilitāti, OIKM tiks ieviests pakāpeniski. To sākumā piemēro tikai atsevišķām augsta oglekļa emisiju pārvirzes riska precēm: dzelzij un tēraudam, cementam, mēslošanas līdzekļiem, alumīnijam, kā arī elektroenerģijas ražošanai.

Kā OIKM darbosies praksē?

OIKM nedaudz līdzināsies emisijas kvotu tirdzniecības sistēmai, jo oglekļa emisiju pārvirzes riska preču importētājiem būs jāiegādājas sertifikāti. Sertifikātu cenu aprēķinās atkarībā no kvotu nedēļas vidējās izsoles cenas, kas izteikta eiro par tonnu emitētā CO₂. Lai iegādātos OIKM sertifikātus, preču importētājiem pašiem vai ar pārstāvja starpniecību būs jāreģistrējas valsts iestādē, kas būs atbildīga par sertifikātu administrēšanu. Šī iestāde būs atbildīga arī par OIKM sertifikātu pārdošanu importētājiem.

Lai ES importētu preces, uz kurām attiecas OIKM, katru gadu importētājiem līdz 31. maijam būs jādeklarē iepriekšējā gadā ES importēto preču daudzums un šo preču ražošanas procesā radušos emisiju apmērs. Vienlaikus importētājiem būs jānodod par sertifikātu administrēšanu atbildīgajai valsts iestādei no tās iepriekš iegādātie OIKM sertifikāti.

Tādējādi ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā importētāji maksās tādu pašu oglekļa cenu kā vietējie

ražotāji, un OIKM nodrošinās vienlīdzīgu attieksmi pret ES ražotajām precēm un importu no citām valstīm un izvairīsies no oglekļa emisiju pārvirzes.

Pārejas posmā no 2023. gada līdz 2025. gada beigām importētājiem būs jāziņo par precēs iegultajām emisijām, bet vēl nebūs jāmaksā finanšu korekcija. Tādā veidā tiks atvēlēts laiks galīgās sistēmas izveidei. Šis pārejas posms kopā ar pakāpenisku OIKM ieviešanu laika gaitā ļaus ES un trešo valstu uzņēmumiem, kā arī iestādēm īstenot rūpīgu, prognozējamu un samērīgu pāreju. Tiklīdz 2026. gadā galīgā sistēma sāks darboties pilnībā, ES importētājiem katru gadu būs jādeklarē iepriekšējā gadā ES importēto preču kopējais daudzums un ar to saistītās iegultās emisijas un jānodod attiecīgs OIKM sertifikātu daudzums.

Tātad plānots, ka OIKM attieksies uz cementa, dzelzs un tērauda, alumīnija, mēslošanas līdzekļu un elektroenerģijas importu. Sākotnēji OIKM attieksies uz siltumnīcefektu izraisīto gāzu tiešajām emisijām, kas rodas šo preču ražošanā. Līdz pārejas perioda beigām Eiropas Komisija izvērtēs OIKM darbību, vērtēs, vai paplašināt tā darbības jomu, tajā iekļaujot vairāk produktu un pakalpojumu, kā arī vērtēs, vai tajā aptvert "netiešās" emisijas (t.i., no preces ražošanai patērētās elektroenerģijas).

Lai gan OIKM aptvers preču importu no visām trešajām valstīm, no OIKM tiks izslēgtas tās trešās valstis, kas piedalās emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā vai kurām ir ar ES saistīta emisijas kvotu tirdzniecības sistēma, proti, EEZ dalībvalstis un Šveice. OIKM piemēros elektroenerģijai, kas saražota tādās valstīs, kuras savus elektroenerģijas tirgus vēl nav integrējušas ES tirgos.

Jāpiebilst, ka OIKM radītie ieņēmumi kā potenciāli ES pašu resursi veidos iemaksas ES budžetā.